

**Roskilde
University**

Frygtens formular

Hansen, Pelle Guldborg

Publication date:
2008

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Hansen, P. G. (2008). *Frygtens formular*. Roskilde Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Frygtens Formular

Pelle Guldborg Hansen¹

¹Section for Philosophy and Science Studies, Roskilde University,
Denmark
pgh@ruc.dk

Historien om Kitty Genovese

Tidligt på morgenen den 13. Marts 1964 parkerede 28 årige Catherine Susan Genovese – også kaldet Kitty – sin bil ca. 30 meter fra hendes hjem i Queens, New York. På vej hen til hendes opgang løb maskintekniker Winston Moseley op bag hende og stak hende to gange i ryggen. Kitty skreg straks på hjælp “Åh gud, han stak mig! Hjælp mig!”. En nabo åbnede vinduet og råbte “La’ pigen være”. Moseley løb væk. Kitty vaklede langsomt hen om hjørnet mod hendes hoveddør.

Flere vidner så derefter Moseley sætte sig ind i sin bil, køre væk, for blot ti minutter senere at vende tilbage. Han skiftede sin hat til en der bedre dækkede ansigtet, steg ud og gennemsøgte systematisk parkeringspladsen, togstationen og det lille ejendomskompleks. Til sidst fandt han Kitty næsten bevidstløs i døråbningen. Nu ude af syne for de naboer der havde åbnet vinduet for at se hvad der skete stak han igen kniven i hende flere gange, for til sidst at voldtage den døende krop.

Kitty døde på vej i ambulancen til hospitalet. I sin fulde længde varede overfaldet på hende ca. en halv time. I det efterfølgende opklaringsarbejde stod det hurtigt klart at mange af hendes naboer havde overværet dele af overfaldet og endda havde råbt ud af vinduerne. Da *New York*

Times 14 dage senere trykte artiklen “38 mennesker der overværede mord ringede ikke til politiet” så mange mennesker historien som et eksempel på den afstumpethed der efter sigende var fremherskende i New York, såvel som alle andre storbyer, og i det moderne samfund generelt. Spørgsmålet der formede sig på alles læber herefter var det velkendte “hvordan kunne det ske?; Hvorfor var der ingen der gjorde noget for at forhindre det?”

Ifølge de enkelte vidners egne udsagn havde de ikke reageret, delvist fordi de ‘ikke ønskede at blive involveret’ og delvist fordi de troede at der var tale om et skænderi eller lignende. Denne type af vidneudsagn er kendetegnende for det man som regel kalder for *by-stander effekten*. Måske er denne nok mest kendt fra vidneudsagn fra jødeudryddelserne i Tyskland, men også, som det fornyligt er blevet afdækket af historikere her på RUC, fra behandlingen af tyskerpigerne, samt senest i forbindelse med afsløringerne fra Abu Ghraib.

Når *by-stander effekten* medfører omfattende og historisk tragiske begivenheder, prøver vi til tider at famle i mørket efter en forklaring i sin fulde dybde. Men på hverdagsbasis tilfredstilles vi som regel gennem en psykologisk adskillelse af os selv fra de mennesker der ikke reagerede – gerne ved hjælp af generelt accepterede kategorier for typer af mennesker: de *overtroiske*, de *religiøse*, de *afstumpede* osv. Forklaringen bliver dog mistænksom så snart man åbner de kinesiske æsker den udgør for blot at finde et banalt postulat om et grundlæggende sadistisk behov i mennesket, eller en massepsykotisk urkrafts udløsning. Men hvad andet kan man ellers forholde sig til end det irrationelle? For ville det ikke være horribelt at søge en forklaring af sådanne begivenheder i fornuften; i den mikroskopiske rationalitet.

Det er ikke desto mindre muligheden af en sådan forklaring jeg vil forsøge at skitsere her med udgangspunkt i en epistemologisk forståelse af nogle af de vidensdynamiske processer der udspiller sig når vi handler i sociale kontekster uden fuld information. De centrale begreber i

denne forklaring er *pluralistisk ignorance* og *informationskaskader*. Sættes de mekanismer de dækkes over sammen kan man opstille det jeg vil kalde ‘frygtens formular’.

Pluralistisk Ignorance

Som studerende kender I nok til situationen hvor en forelæser spørger om alle på kurset forstod lektionen, hvorefter en dyb stilhed følger; og det selv hvis teksten var uddrag af Heidegger's obskure *Sein und Zeit*. Man sidder der, frisk i hukommelsen om den traumatiske oplevelse det var at læse side op og side ned uden at forstå andet end sin egen utilstrækkelighed i at begribe teksten. Diskret kigger man sig omkring, men bemærker til sin desperation at alle andre tilsyneladende har forstået den og følelsen af utilstrækkelighed bliver pludselig fordoblet.

Dette fænomen kan beskrives som en situation med *pluralistisk ignorance*. Som forelæser ved man at sandsynligheden for at alle har forstået teksten er lig 0, men alligevel er der ingen der tør at spørge. “Er jeg så skræmmende som forelæser”, tænker man; men i virkeligheden er det som de studerende er blevet skræmt af indeholdt i *situationen selv*.

Det kendetegnende ved en situation med pluralistisk ignorance er nemlig, at alle tilstede i den givne situation mangler den nødvendige information for at kunne løse et problem. I dette tilfælde er problemet at man gerne vil forstå Heidegger, samtidig med at man ikke ønsker at fremstå som mere uforstående end sine medstuderende. Derfor observerer man diskret og tilbageholdende de andre i håbet om at blive klogere på hvad de ved. Men når alle gør dette på én og samme tid observerer alle blot at alle er tilbageholdne og slutter derfor til det forkerte.

Ser man nærmere gennem denne optik på situationer som den der afgjorde Kitty Genovese's skæbne som beskrevet, fremstår elementet af pluralistisk ignorance centralt. Naboernes vidneudsagn bevidner, hvorledes hver enkelt refererede til de andre naboers tilbageholdenhed som

et signal på at situationen nok ikke var desperat, at der var tale om et kærlighedskænderi eller fulde mennesker fra den nærliggende bar; hvordan flere regnede med at andre nok ville ringe hvis situationen virkelig var så desperat som den lød; og hvordan enkelte i denne tro lukkede deres vindue eller skruede op for radioen og dermed forstærkede denne tro hos andre.

Social Imitation

Den centrale mekanisme involveret i denne adfærd er *social imitation*. Epistemologiske teorier om social imitation tager deres udgangspunkt i hvordan mennesker udvælger deres handlinger og formodninger når de ikke har adgang til fuld information. Den grundlæggende tese er den, at når mennesker ikke besidder tilstrækkelig information til at løse et givent erkendelsesmæssigt problem, kan de alligevel optimere deres handlinger eller informationer ved at imitere andre. Gennem den sociale imitation kan man med andre ord ofte omgå problemer hvis iboende usikkerhed enten ikke kan reduceres til numeriske risici eller hvis sådanne risici ikke kan vurderes på baggrund af den begrænsede information man besidder.

Det lyder måske lidt abstrakt, men ligesom med begrebet om pluralistisk ignorance, er ideen intuitivt velkendt. Tænk fx på noget der er lige så obskurt som *Sein und Zeit*, markedet for svenske feriekrimier. For dem der lige som mig ikke kan overskue dette marked i jagten på den gode læseoplevelse, overkommes problemet helt enkelt ved at imitere andres valg. Jeg vælger simpelthen fra bestsellerlisten.

Social imitation er således en fundamental mekanisme når man ønsker at forklare menneskelige valg under usikkerhed. Den er rationelt funderet, når den som i tilfældet med ferielektüre tillader os at nyde godt af de informationer som andre har arbejdet hårdt for at opnå gennem erfaringen, men katastrofal når vi glemmer at reflektere over hvorvidt de andre vi observerer virkelig har et bedre udgangspunkt end os selv. Der er således god grund til at frygte visse sociale situationer i

sig selv, men det fordi at de let kan huse pluralistiske ignorance. Var der nogen af jer der før i dag troede jer mest sikker i mængden, vil det måske være tankevækkende at eksperimenter med fingerede epilepsi anfald og værelsesbrande afslører at chancen for at blive hjulpet i desperate situationer er stigende jo færre der observerer det.

Informationskaskader

Pluralistisk ignorance kan dog ikke alene forklare mere omfattende og historisk tragiske begivenheder som de ‘blinde øjne’ under jøde deportationerne og behandlingen af tyskerpigerne. Sådanne situationer rækker nemlig ud over den umiddelbare begivenhed hvor ‘tilskuerne’ er afskåret fra at kommunikere og spørge til hinandens udgangspunkt. I stedet må en forklaring her støtte sig til begrebet om *informationskaskader*.

Informationskaskader er karakteriseret ved, at det enkelte individs adfærd og formodninger baserer sig på observationen af andres forudgående adfærd og udsagn frem for at benytte og reflektere over de informationer han eller hun selv besidder. Dermed kan misvisende information sprede sig gennem en slags dominoeffekt. Igen er den sociale imitation således den centrale mekanisme, men til forskel fra pluralistisk ignorance foregår imitationen nu i en sekvens over tid.

Når man i socio-epistemologien modellerer informationskaskader antager man at hver enkelt beslutningstager i sekvensen, med undtagelse af den første, modtager hhv. et privat signal og et offentligt signal bestående af andre individers forudgående handlinger. Antag nu at de offentlige og private signaler som en beslutningstager kan modtage i sekvensen med en given sandsynlighed enten er det sande signal S der betyder at en bestemt person eller gruppe er uskyldig eller harmløs, eller det misvisende signal M der signalerer at personen eller gruppen er skyldig eller farlig.

Forestil jer nu at den første beslutningstager A i sekvensen modtager signalet S og herefter som sagt efterfølgende agere på dette. Det betyder at næste beslutningstager B i sekvensen besidder et offentligt signal S , samt sit personlige signal. Hvis B 's personlige signal er S vil han også agere på S , men hvis hans personlige signal derimod er M vil hans beslutning afhænge af hvordan han vægter hhv. offentlige og personlige signaler. I dette tilfælde forestiller os i overensstemmelse med eksperimentelle resultater at alle beslutningstagere vægter deres personlige signaler højere end de enkelte handlinger der konstituerer det offentlige signal med ratioen 60:40. Det betyder at B vil agere på det misvisende signal M , samt at C der følger efter modtager et blandet offentligt signal der delvist består af et S og et M , sammen med sit personlige signal. For argumentet skyld antager vi til sidst at C 's personlige signal også er M . Det interessante er nu at uanset om beslutningstager D modtager S eller M , så vil han nu agere på M og det samme vil gælde for de resterende beslutningstagere i sekvensen uanset hvor mange individer denne tæller.

Denne simple model af en informationskaskade viser os hvorledes misvisende information kan spredtes gennem en slags dominoeffekt selv hvis næsten alle personer involveret privat modtager sande informationer. Ingen med undtagelse af B og C behøver umiddelbart at opleve at den pågældende gruppe er farlig, men deres adfærd og udsagn vil danne et offentligt signal der vil sprede sig ned gennem sekvensen. Lige så vigtigt viser modellen os at det er de første signaler i en sekvens der er afgørende for hvilken adfærd og hvilke formodninger de resterende beslutningstagere i en sådan sekvens adopterer desuagtet deres personlige signal. Det er her frygten i vores eksempel så at sige er rodfæstet.

Frygtens formular

Kobler vi nu de to fænomener – pluralistisk ignorance og informationskaskader – sammen får man frygtens formular. Forstår man at bruge den til sin egen fordel besidder man et magtfuldt instrument. Det første skridt består i at besidde magten til at udsende de første signaler i de informationssekvenser, der bevæger sig gennem et samfund. Dernæst at handle på dem i fuld offentlighed, snarere end i det skjulte.

I dag består de første signaler i enhver bredere sekvens i tv-mediet. Men med deres kapitalisering er prime-time blevet transformeret til crime-time, der lader frygten slå dybe rødder i os alle. Selv når en sådan frygt generelt er grundløs, er den let at udnytte for dem der har en interesse deri. De ved at hvor hver enkelt førhen måske overvejede at blande sig eller kommentere, perciperer vi nu de mulige konsekvenser som fatale. Dermed ved de også at vi i sidste ende lukker vinduerne og sender et signal til andre, hvorved vi giver frygten lov til at slå rod i realiteten.